



**Олексій Денисюк,**

старший викладач кафедри підтримання  
державного обвинувачення

Національної академії прокуратури України

УДК 349.2

## **Функції надання творчих відпусток працівникам**

Актуальність даного дослідження пов'язана із необхідністю рекодифікації трудового законодавства в частині надання творчих відпусток із врахуванням їх сутнісної спрямованості, функціонального призначення, забезпеченості прав та обов'язків наукових та науково-педагогічних працівників, інших творчих працівників та роботодавців для виконання спеціальних творчих завдань. Окреслення в нашій роботі функцій надання творчих відпусток в Україні дозволить визначити підґрунтя для підвищення престижності творчої, наукової, інтелектуальної, педагогічної праці.

Питання функцій надання творчих відпусток працівникам майже не досліджувалося в науці трудового права. Однак, певну увагу цим питанням приділяли: Н. Б. Болотіна, В. С. Венедіктов, С. В. Вишновецька, О. Є. Гапон, Л. П. Гаращенко, Є. Ю. Горєва, С. Ф. Гуцу, В. В. Жернаков, І. В. Зуб, С. О. Іванов, М. І. Іншин, І. Я. Кисельов, А. М. Курінний, О. Я. Лаврів, В. В. Лазор, Л. І. Лазор, Р. З. Лівшиць, М. В. Нечипорук, В. І. Прокопенко, П. Д. Пилипенко, В. Г. Ротань, О. Є. Сонін, А. Т. Сте-

сіна, Н. М. Хуторян, В. І. Щербина, О. М. Ярошенко та інші.

Отже, метою даної статті є дослідження функцій надання творчих відпусток, виведення їх авторської класифікації.

Характеризуючи поняття «функція», звернемося до його загальнолінгвістичного розуміння. Так, зазначене слово походить з латинського «functio», що означає «виконання» [1, с. 653]. У тлумачному словнику української мови під поняттям «функція» розглядається: 1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; 2) робота когось, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось. Термін «функціонування права» означає дію права в житті суспільства, втілення його функцій в суспільних відносинах [2, с. 345]. А. Я. Риженков зазначає, що слово «функція» походить від латинського function і вказує на його значення як здійснення. На його погляд, функція – це не призначення, що визначається як сфера застосування чогось, а його здійснення [3, с. 8].

Аналізуючи наведене, можемо розглядати функцію як поліваріантне явище, що в динаміці передбачає спрямованість на регулювання певного кола відносин. В той же час, функціонування є діяльністю, що передбачає вчинення певних дій або утримання від них. Функція може поєднувати в собі і спрямовану дію на досягнення запланованого, передбачуваного результату.

Поряд із цим, в Юридичній енциклопедії поняття «функції» трактується як напрями або види впливу права на відносини суспільні. В них виражається роль і призначення права в суспільстві й державі, його соціальна цінність та найважливіші риси. До спеціальних функцій, тобто власне правових (юридичних), належать насамперед регулятивна та охоронна функції, установча та інформаційна. Ці функції розрізняють за характером (способами, засобами) впливу права на суспільні відносини. Зазначається, що функції реалізуються шляхом відповідної діяльності органів державної влади [4, с. 604].

З вище викладеного випливає, що функція – це напрям діяльності чи впливу певного обумовленого своєю суспільною значимістю явища на відповідні відносини для досягнення конкретної мети, що має значення для суб'єктів цих відносин.

Дослідження функцій творчих відпусток повинно базуватися на встановленні засад вчення про функції трудового права. Зазначимо, що на монографічному і дисертаційному рівнях дане питання досліджувалося В. І. Щербіною, який визначав функції трудового права як напрями його діяльності [5, с. 34]. Ми вважаємо, що функції трудового права є напрямами обґрунтованого, збалансованого, ефективного, динамічного впливу правового регулювання на трудові та пов'язані з ними відносини, що змінюють взаємодію їх учасників шляхом створення прав і обов'язків.

Розглянувши загальнотеоретичні позиції меж розуміння «функції», «функції права», «функції трудового

права», можемо розглянути функції творчих відпусток. Поняття «функції відпусток», а тим більше «функції надання творчих відпусток» взагалі не визначені ні доктринально, ні у чинному законодавстві. Зазначимо, що вважаємо, що функції надання творчих відпусток – це обумовлені потребою правового регулювання напрями впливу правових норм на відносини із надання працівникам творчих відпусток окремим категоріям працівників в обумовлений час і для визначеного цільового призначення, пов'язаного з виконанням спеціальних творчих завдань».

Серед функцій трудового права М. Г. Александров, виділяв виробничу, захисну, функцію забезпечення права трудящих та їх профспілкових або інших громадських організацій на участь в управлінні підприємствами, у розширенні локально-правового регулювання [6, с. 10-11]. І. Є. Фабер виділяв регулятивну, охоронну та виховну функції [7, с. 39-40]. О. І. Процевський вказує на безумовне існування двох функцій: виробничої і соціальної функцій трудового права [8, с. 47]. В. І. Щербіна визначає ряд функцій: виробнича, охоронна, захисна, виховна, соціальна, економічна, каральна тощо [9, с. 52]. Отже, фактично, акумулювавши позиції, визначені в науковій літературі, ми можемо визначити ряд функцій трудового права: 1) соціальна; 2) стимулююча; 3) охоронна (і її підвид – захисна); 3) відновлювальна тощо.

Однак, не усі з визначених нами функцій повністю дублюються при встановленні функцій творчих відпусток. Так, до таких функцій, на наш погляд, можна віднести: 1) соціальну; 2) стимулюючу; 3) охоронну; 4) виховну функції.

Характеризуючи соціальну функцію надання творчої відпустки зазначимо, що С. С. Алексєєв під загальносоціальною функцією права розумів виконання нею «управлінської, функціонально-сполучної ролі, що виступає в якості основи нормально-го життя суспільства» [10, с. 94].

Тобто соціальна функція права акцентує увагу на інтересах суспільства, створення правового масиву норм для забезпечення збалансованості соціальних стабільних інтересів. Тому, з врахуванням вище викладеного можемо констатувати, що соціальна стратифікація діє і у трудових відносинах, адже впливає на конкурентоспроможність окремих видів працівників на ринку праці.

Виходячи з розуміння соціальної сфери життя як відносин, що виникають між людьми з приводу їх становища в суспільстві за їх місцем в соціальній ієрархії і виявляються в рівності або нерівності, що відбивається в певній соціальній структурі і ступені розвитку особистості, О. С. Пашков визначає такі основні сторони соціального впливу, трудового права, як: 1) створення рівних правових можливостей для прояву і розвитку здібностей до праці і творчої активності громадян; 2) сприяння процесу зближення рівня добробуту та культури, умов праці та побуту різних соціальних груп і тим самим удосконалення соціальної структури суспільства, наближенню його до соціальної однорідності; 3) створення умов, що сприяють всебічному розвитку особистості [11, с. 22-27].

Аналізуючи вищевикладене, можемо констатувати, що соціальна функція надання творчих відпусток проявляється в наступних аспектах: 1) розвиток здібностей і підвищення творчої продуктивності працівників із досягнення конкретної цілі – написання дисертації, підручника, проведення наукового дослідження тощо; 2) взаємодія із роботодавцем через звернення із надання творчої відпустки; 3) вираження соціальної справедливості через диференціацію умов надання творчих відпусток згідно з категоріями працівників; 4) створення правових засад взаємодії суспільства і працівника через результати його творчої відпустки; 5) можливість для працівника реалізувати творчий потенціал за допомогою службової необхідності роботодавця.

Отже, соціальна функція надання творчих відпусток полягає у диференціації працівників, надання своєрідних «пільг» окремим категоріям працівників в якості заохочення тощо. Соціальна функція творчих відпусток обумовлюється в цілому соціальним призначенням трудового права. Коли пріоритет надається не виробничому процесу, а забезпечення соціальної взаємодії між індивідами в процесу праці, збалансування інтересів працівників та роботодавців.

Наступною функцією є стимулююча або заохочувальна функція надання творчої відпустки, яка полягає зокрема в тому, що працівник при виконанні ним цільового призначення творчої відпустки досягає результату наукової діяльності – сформоване комплексне наукове дослідження. Більше того, за умови розпорядження власним часом при збереженні заробітної плати, працівник може достроково завершити виконання роботи, що покладалася на нього цільовою творчою відпусткою. Погоджуємось із думкою І. Д. Малицької, яка вказує, що стимулююча функція в межах трудового права проявляється у взаємозв'язку виробничих і соціальних факторів, зокрема через вироблення зацікавленості працівника у результатах праці, у отриманні доходу і підвищенні своєї продуктивності [12, с. 390].

Ми вважаємо, що стимулююча функція надання творчих відпусток проявляється в наступному: 1) створення правових основ для завершення наукової роботи працівника; 2) отримання працівником пільг; 3) досягнення працівником соціального результату у вигляді захисту дисертації і здобуття ступеня доктора філософії, доктора юридичних наук тощо і економічного результату у вигляді збереження заробітної плати за місцем роботи; 4) отримання працівником правомочності розпоряджатися своїм часом і самостійно надавати собі завдання в межах загальної орієнтиру, сформульованого роботодавцем на період перебування у

відпустці; 5) існування для працівника гарантії збереження робочого місця тощо.

Отже, на підставі вище викладеного можемо констатувати, що стимулююча функція надання творчих відпусток проявляється у поєднанні соціальних, виробничих, економічних факторів, де поряд з отриманням прибутку, працівник досягає певного соціального результату. Більше того, при встановленні мінімального рівня забезпечення, працівник є зайнятою особою.

Ще однією функцією надання творчої відпустки є охоронна (та її підвид – захисна) функція. Н. О. Макарова зазначає, що охоронний напрямок правового впливу забезпечує існування правового режиму, незалежно від його виду. Це досягається шляхом особливого поєднання дозволів, обов'язків, заборон, санкцій, заходів захисту, заходів відновлення, заходів попередження. Таке поєднання притаманне тільки охоронній функції права [13, с. 112]. Тож, у межах охоронної функції надання творчих відпусток також поєднується певні дозволи та заборони. Зокрема, мається на увазі дозвіл не виконувати трудові обов'язки, але з урахуванням існування обов'язку з написання дисертації, наукового посібника, підручника тощо. Також охоронна функція стимулює конкурентоспроможність особи працівника, який пропонує свою працю як продукт на ринку.

І. А. Кузнецов вказує на те, що у охоронній функції існує три відносно стійкі, самостійні сторони в реалізації: охорона державного (конституційного ладу), створення необхідних умов для забезпечення повної і ефективною реалізації правових приписів усіма суб'єктами; запобігання порушенню законодавства; виявлення припинення вчинених правопорушень, покарання осіб, винних у порушенні законодавства [14, с. 58-59]. Зазначимо, що в рамках надання творчих відпусток охоронна функція виражається через: 1) створення необхідних, безпечних і комфортних

умов праці працівнику; 2) виявлення порушень дотримання працівником обов'язку із виконання спеціальних творчих завдань; 3) притягнення сторін трудового договору до відповідальності за порушення законодавства, що регулює порядок надання, оплати творчих відпусток.

Разом із тим, як відзначає І. М. Ваганова, динаміка охоронної функції полягає насамперед у впливові заборонних та зобов'язальних норм. Якщо перші мають «пасивне» зобов'язання для своїх адресатів, тобто обов'язок утримуватися від вчинення дій, то другі передбачають активний обов'язок вчинити певні дії [15, с. 15]. Так, відповідно працівник має активний обов'язок з виконання спеціального творчого завдання в той час, як такому обов'язку кореспондує обов'язок роботодавця, якщо останній погодився на надання творчої відпустки працівнику (що є його правом) забезпечити збереження робочого місця працівника і виплату йому протягом часу творчої відпустки заробітної плати. Водночас, роботодавець аж ніяк не застрахований від того, що працівник не виконає спеціальне творче завдання, в той час як отримуватиме за час творчої відпустки заробітну плату. Вважаємо, що за такої ситуації роботодавець матиме право звільнити працівника за невідповідність виконуваний роботі (п. 2 ч. 1 ст. 40 Кодексу законів про працю України [16]).

Отже, охоронна функція правового регулювання надання творчих відпусток регулює аспекти попередження і припинення правопорушень у сфері надання й оплати творчих відпусток, забезпечення обопільного виконання вимог трудового законодавства в цій частині сторонами трудового договору.

Виховна функція надання творчих відпусток має певною мірою обмежувальний характер. Як слушно вказує В. М. Лебедев, виховна функція в трудовому праві характеризує застосування заходів переконання і примусу до суб'єктів трудових відно-

син. Вона виражається в нормах про заохочення та стимулюванні високопродуктивної праці, а також в нормах про дисциплінарну відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків [17, с. 159]. Однак, сьогодні значення виховної функції творчих відпусток як і відпусток загалом дещо видозмінилося. Так, на наш погляд, виховна функція надання творчих відпусток пов'язана із активізацією творчих здібностей працівника, відновленням його здатності до праці з метою посилення ефективності виконання ним своєї трудової функції. Як відомо, інтелектуальна праця потребує значного рівня обізнаності, інтелекту, творчості і натхнення, а тому правові засади надання творчих відпусток по-суті пов'язані із наданням можливості працівнику завершити написання дисертації, монографії, посібника, довідника тощо.

Погоджуємося з думкою В. Я. Бурака, який зазначає, що ця функція в межах галузі трудового

права проявляється і в тому, що за її допомогою формується особистість працівника, яка вживається у сучасному суспільстві [18, с. 35]. Отже, з врахуванням вище викладеного можемо констатувати, що виховна функція надання творчих відпусток є формуючою відносно особистості працівника і пов'язана із активізацією його творчих здібностей на період виконання обов'язків в період надання творчої відпустки.

Таким чином, функції надання творчих відпусток обумовлені характером правового регулювання відпусток, які є відновлювальними для працівника, однак з особливістю покладання обов'язку виконання спеціального творчого завдання і звітування про це роботодавцеві. З урахуванням викладеного функції надання творчої відпустки визначають спрямованість дій працівника і роботодавця як суб'єктів трудових і пов'язаних з ними відносин в частині створення належних засад взаємодії між собою.

### Список використаних джерел

1. *Словник української мови* в 11 томах. За ред. І. К. Білодіда, А. А. Бурячок та ін. Т. 10. – К.: Наукова думка, 1979. – 657 с.
2. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права: Підручник / О. Ф. Скакун. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
3. *Рыженков Я. А.* Компенсационная функция советского гражданского права / Я. А. Рыженков. – Саратов, 1983. – 95 с.
4. *Юридична енциклопедія* : В 6-ти томах / Нац. акад. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ; Гол. ред.: Шемшученко Ю. С., Зяблюк М. П., Горбатенко В. Д. та ін. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. – Т.6: Т-Я. – 2004. – 768 с.
5. *Щербина В. І.* Основні функції трудового права в умовах ринкових відносин: Монографія / В. І. Щербина; Держ. митна служба України. Академія митн. служби України. – Дніпропетровськ, 2005. – 266 с.
6. *Александров Н. Г.* Советское трудовое право / Н. Г. Александров. – Москва, 1959. – 407 с.
7. *Фарбер И. Е.* О сущности права. / И. Е. Фарбер. – Саратов, 1959. – 76 с.
8. *Процесвський О. І.* Функції трудового права в сучасних умовах господарювання // О. І. Процесвський // *Право України*. – 2011. – № 2. – С. 47-52.
9. *Щербина В. І.* Функції трудового права : монографія / В. І. Щербина; Державна митна служба, Акад. митної служби України. – Д.: Акад. митної служби України, 2007. – 425 с.

10. *Алексеев С. С.* Проблемы теории права. / С. С. Алексеев. – Т. 1. – Свердловск, 2011. – 257 с.

11. *Пашков А. С.* Роль советского трудового права в организации труда и управлении производством / А. С. Пашков. – Минск, 1978. – 56 с.

12. *Малицька І. Д.* Функції заробітної плати та стан їх виконання в Україні / І. Д. Малицька // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2011. – Вип. 51. – С. 387-392.

13. *Макарова Н. А.* Охранительная функция права и ее реализация в деятельности органов внутренних дел России: Автореф. дис. канд. юрид. наук за спец 12.00.01 – Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве // Саратовский юридический институт. – С., 2011. – 20 с.

14. *Кузнецов И. А.* Теория государства и права Учебное пособие. / И. А. Кузнецов // Волгоградская акад. гос. служб. – 2010. – 356 с.

15. *Юридична* відповідальність та інші примусові заходи у трудовому праві : навчальний посібник / М. І. Іншин, В. І. Щербина, І. М. Ваганова. – Х. : Золота миля, 2012. – 495 с.

16. *Кодекс законів про працю України*: Закон від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971 р. – / Додаток до N 50 /.

17. *Лебедев В. М.* Воспитательная функция советского трудового права / В. М. Лебедев. – М., 1981. – 167 с.

18. *Трудове* право України : підручник для студентів вищ. навч. закладів / Пилипенко П. Д., Бурак В. Я., Козак З. Я., Синчук С. М. та ін.; МОНУ; за ред. П. Д. Пилипенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – Київ : Ін Юре, 2007. – 536 с.

#### **Денисюк О. О. Функції надання творчих відпусток працівникам**

У даній статті визначено поняття «функції надання творчих відпусток працівникам». Виведено авторську класифікацію функцій надання творчих відпусток. Охарактеризовано кожну із зазначених функцій та розкрито її правову природу.

**Ключові слова:** відпустка, творча відпустка, творчий працівник, надання творчих відпусток, функції надання творчих відпусток.

#### **Денисюк А. А. Функции предоставления творческих отпусков работникам**

В данной статье определено понятие «функции предоставления творческих отпусков работникам». Выведено авторскую классификацию функций предоставления творческих отпусков. Охарактеризовано каждую из указанных функций и раскрыто ее правовую природу.

**Ключевые слова:** отпуск, творческий отпуск, творческий работник, предоставление творческих отпусков, функции предоставления творческих отпусков.

#### **Denysyuk A. Functions of employees creative holidays granting**

In this article the term "functions of employees creative holidays granting" is defined. Derived author's classification of functions of employees creative holidays granting. Characterized each of these functions and disclosed its legal nature.

**Key words:** holiday, creative holiday, creative worker, creative holidays granting, functions of employees creative holidays granting.